
***Кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність***

УДК 343.9:341.4

DOI 10.33244/2617-4154.3(24).2026.267-275

П. Ю. Кравчук,

*кандидат юридичних наук, доцент, декан юридичного факультету,
ПВНЗ «Європейський університет»*

P. Yu. Kravchuk,

*Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Dean of the Faculty of Law,
Private Higher Educational Institution "European University"*

email: petro.kravchuk@e-u.edu.ua

ORCID 0000-0003-4246-974X

**ПРАВОВА ОСНОВА МІЖНАРОДНОГО
СПІВРОБІТНИЦТВА ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
МАЙНОВИХ ПОКАРАНЬ ПІД ЧАС
КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ**

**LEGAL FRAMEWORK FOR INTERNATIONAL
COOPERATION IN ENSURE
PROPERTY PUNISHMENTS DURING
CRIMINAL PROCEEDINGS**

У статті здійснено комплексний науково-правовий аналіз правових актів як нормативної основи міжнародного співробітництва у сфері забезпечення майнових покарань під час кримінального провадження. Акцентовано увагу на тому, що в умовах глобалізації злочинності та зростання транскордонних кримінальних правопорушень ефективне виконання вироків судів у частині штрафів, конфіскації, спеціальної конфіскації та відшкодування шкоди дедалі більше залежить від рівня узгодженості міжнародних і національних правових механізмів. Обґрунтовано, що саме правові акти – міжнародні договори, конвенції, угоди про правову допомогу, а також норми внутрішнього законодавства – формують правову інфраструктуру, в межах якої здійснюється розшук, арешт і повернення активів, отриманих злочинним шляхом.

Ця робота ліцензується відповідно до [Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/).

© Кравчук П. Ю., 2026

У статті проаналізовано співвідношення міжнародного та національного права у сфері забезпечення майнових покарань, визначено основні напрями імплементації міжнародно-правових стандартів у законодавство України та окреслено проблеми їхнього практичного застосування. Доведено, що, попри наявність розгалуженої договірної бази та участь України в ключових міжнародних правових інструментах, ефективність міжнародного співробітництва в цій сфері залишається обмеженою через фрагментарність нормативного регулювання, відмінності в процесуальних підходах різних держав і недостатню інституційну узгодженість органів, залучених до виконання запитів про правову допомогу.

Особливу увагу приділено значенню гармонізації кримінального процесуального законодавства України з міжнародними стандартами у сфері арешту, конфіскації та повернення активів. Обґрунтовано потребу в удосконаленні правових актів, що регулюють міжнародну правову допомогу, через посилення процедурних гарантій, чіткого визначення компетенції органів та запровадження більш ефективних механізмів взаємного визнання й виконання судових рішень. Зроблено висновок, що підвищення ефективності правових актів як основи міжнародного співробітництва у сфері майнових покарань є важливою передумовою посилення боротьби з транснаціональною злочинністю, відновлення економічної справедливості та забезпечення реальної дієвості кримінальної відповідальності.

Ключові слова: міжнародне співробітництво, майнові покарання, конфіскація майна, міжнародна правова допомога, кримінальне провадження, правові акти.

The article carries out a comprehensive scientific and legal analysis of legal acts as a normative basis for international cooperation in the field of securing property penalties during criminal proceedings. The emphasis is on the fact that in the context of the globalization of crime and the growth of cross-border criminal offenses, the effective execution of court verdicts in terms of fines, confiscation, special confiscation and compensation for damage increasingly depends on the level of coordination of international and national legal mechanisms. It is substantiated that it is legal acts – international treaties, conventions, agreements on legal assistance, as well as the norms of domestic legislation – that form the legal infrastructure within which the search, arrest and return of assets obtained by criminal means are carried out.

The article analyzes the relationship between international and national law in the field of securing property penalties, identifies the main directions of implementing international legal standards into the legislation of Ukraine and outlines the problems of their practical application. It is proven that, despite the presence of an extensive treaty base and Ukraine's participation in key international legal instruments, the effectiveness of international cooperation in this area remains limited due to the fragmentation of regulatory regulation, differences in procedural approaches of different states and insufficient institutional coordination of bodies involved in the execution of requests for legal assistance.

Particular attention is paid to the importance of harmonizing the criminal procedural legislation of Ukraine with international standards in the field of arrest, confiscation and return of assets. The need to improve legal acts regulating international legal assistance is substantiated by strengthening procedural guarantees, clearly defining the competence of

bodies and introducing more effective mechanisms for mutual recognition and enforcement of court decisions. It is concluded that increasing the effectiveness of legal acts as the basis for international cooperation in the field of property penalties is an important prerequisite for strengthening the fight against transnational crime, restoring economic justice and ensuring the real effectiveness of criminal liability.

Keywords: *international cooperation, property penalties, confiscation of property, international legal assistance, criminal proceedings, legal acts.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах глобалізації злочинності та зростання транскордонних кримінальних правопорушень питання ефективного забезпечення майнових покарань у кримінальному провадженні виходить за межі національної юрисдикції та набуває чітко вираженого міжнародного виміру. Переміщення активів, використання офшорних юрисдикцій, цифрових фінансових інструментів і складних корпоративних структур істотно ускладнює виконання вироків судів у частині штрафів, конфіскації майна, спеціальної конфіскації та відшкодування шкоди потерпілим. За цих умов реальне виконання майнових покарань дедалі більше залежить не лише від внутрішньодержавних процесуальних механізмів, а й від ефективності міжнародного правового співробітництва.

Водночас таке співробітництво не може бути результативним без чіткої, узгодженої та ієрархічно вибудованої системи правових актів, які визначають підстави, межі, процедури й гарантії взаємного визнання та виконання рішень у кримінальних провадженнях. Міжнародні договори, конвенції, угоди про правову допомогу, акти наднаціональних органів, а також норми національного законодавства в сукупності формують складний нормативний масив, який покликаний забезпечити реальне функціонування механізмів міжнародної взаємодії у сфері виконання майнових покарань. Проте фрагментарність, колізійність і різний рівень імплементації таких актів у правові системи держав часто призводять до правової невизначеності, затягування процедур і, як наслідок, до уникнення засудженими особами негативних майнових наслідків кримінальної відповідальності.

Особливої актуальності ця проблема набуває для України в умовах євроінтеграційного курсу та збройної агресії, що супроводжується масштабними економічними злочинами, незаконним виведенням активів, легалізацією злочинних доходів і потребою у відшкодуванні завданої державі й громадянам шкоди. Ефективне використання міжнародно-правових інструментів для розшуку, арешту, конфіскації та повернення активів стає не лише елементом кримінальної юстиції, а й важливим чинником економічної безпеки та відновлення держави. Водночас на практиці застосування відповідних правових актів нерідко стикається з труднощами, зумовленими відмінностями в правових режимах, процесуальних стандартах і підходах до захисту права власності.

У зв'язку із цим постає науково та практично значуща проблема визначення ролі, місця й ефективності правових актів у системі міжнародного співробітництва щодо забезпечення майнових покарань у кримінальному провадженні. Її розв'язання потребує комплексного аналізу взаємодії міжнародного та національного права, оцінювання дієвості наявних нормативних механізмів і виявлення прогалин, що перешкоджають реальному

виконанню судових рішень у транскордонному вимірі. Саме це зумовлює потребу в науковому дослідженні зазначеної проблематики в контексті сучасних викликів кримінальної юстиції та міжнародного права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У вітчизняній та зарубіжній юридичній науці досить активно досліджуються питання міжнародного співробітництва в кримінальному провадженні, а саме ті аспекти, що стосуються забезпечення майнових покарань. Українські правознавці приділяють значну увагу імплементації міжнародно-правових норм у національне законодавство, зокрема в частині конфіскації активів, міжнародної правової допомоги та взаємного визнання судових рішень. У цих працях акцентується увага на правових механізмах виконання майнових вироків в умовах децентралізації правосуддя та гармонізації норм кримінального процесуального права з європейськими стандартами.

Серед українських дослідників питання міжнародного правового співробітництва розглядається в контексті адаптації національного законодавства до вимог Ради Європи та Європейського Союзу. Важливими є праці, які аналізують вплив Конвенції про міжнародне кримінальне правосуддя та інших міжнародних інструментів на процесуальні гарантії, механізми забезпечення майнових санкцій і принципи правової допомоги між державами. У цих роботах підкреслюється потреба в чіткішому законодавчому закріпленні процедур взаємодії з іноземними правоохоронними та судовими органами для ефективного виконання майнових покарань, включно з питаннями арешту, розшуку та передачі активів.

Водночас значна частина сучасних досліджень зосереджена на аналізі європейських стандартів боротьби з транскордонними злочинами та механізмів взаємного правового співробітництва в межах Ради Європи та ЄС. Науковці з країн Європейського Союзу розглядають проблеми застосування європейських угод про правову допомогу, зокрема Європейського ордеру на арешт та інших інструментів, зокрема щодо застосування майнових санкцій. У цих працях досліджуються питання оптимізації процедур міжнародної правової допомоги, уніфікації норм і практик, а також вирішення колізійних ситуацій між різними правовими системами.

Особливої уваги за останні роки набули праці, які аналізують практичні обмеження застосування міжнародних актів на національному рівні. Вони описують труднощі, що виникають у зв'язку з різними стандартами доказування, відмінностями в підходах до гарантій захисту права власності, а також проблемами процедурного характеру, що гальмують ефективне виконання майнових покарань у транскордонних справах.

Зарубіжні дослідження також підкреслюють важливість створення комплексних міжнародних механізмів обміну інформацією, спільних розслідувань і координації дій між компетентними органами держав. Значна увага приділяється питанням боротьби з відмиванням коштів, легалізацією злочинних доходів і конфіскацією активів, що забезпечує ширший контекст розгляду забезпечення майнових покарань як частини загальної системи міжнародної кримінальної юстиції.

Водночас у науковому дискурсі зазначається нестача узагальненого комплексного оцінювання правових актів як джерел міжнародного співробітництва саме в контексті майнових санкцій кримінального характеру, їхньої практичної реалізації та взаємодії з

національними процесуальними механізмами. Саме це обумовлює актуальність подальшого фундаментального дослідження зазначеної проблематики.

Метою статті є комплексний науково-правовий аналіз правових актів як нормативної основи міжнародного співробітництва у сфері забезпечення майнових покарань під час кримінального провадження, а також визначення їх ролі, місця та практичної ефективності в механізмах розшуку, арешту, конфіскації та повернення активів, отриманих злочинним шляхом.

Для досягнення поставленої мети передбачається з'ясувати співвідношення норм міжнародного та національного права у сфері виконання майнових покарань, проаналізувати систему міжнародних договорів, конвенцій і внутрішньодержавних нормативно-правових актів, що регулюють відповідні правовідносини, а також виявити основні проблеми їхнього застосування в умовах транскордонного кримінального процесу.

Окрему увагу планується приділити оцінюванню рівня імплементації міжнародно-правових стандартів у законодавство України, їхній узгодженості з практикою органів досудового розслідування, прокуратури та суду, а також формулюванню пропозицій щодо вдосконалення нормативного забезпечення міжнародного співробітництва з метою підвищення реальної ефективності виконання майнових покарань.

Виклад основного матеріалу. Сучасні тенденції розвитку міжнародного кримінального процесу свідчать про те, що забезпечення майнових покарань стало одним із ключових аспектів міжнародного співробітництва в боротьбі з економічною злочинністю, відмиванням активів і корупційними правопорушеннями. Майнові покарання охоплюють заходи, спрямовані на конфіскацію незаконно отриманого майна та повернення активів, що були переміщені за кордон або заховані під виглядом законних фінансових операцій. Однак ефективність реалізації таких санкцій на практиці істотно залежить від наявності чіткої правової основи на міжнародному та національному рівнях, яка врегулює питання взаємної правової допомоги, арешту та конфіскації майна за кордоном і механізмів співпраці відповідних державних органів.

Основними міжнародними інструментами, що сприяють встановленню таких механізмів, є багатосторонні конвенції Ради Європи щодо боротьби з відмиванням доходів, пошуку, арешту та конфіскації доходів від злочинів і фінансування тероризму, які покликані сприяти взаємному співробітництву держав-учасниць у кримінальних провадженнях. Зокрема, Варшавська конвенція Ради Європи 2005 року створює правову основу для обміну інформацією та співпраці в частині арешту й конфіскації предметів кримінального правопорушення чи доходів від нього, що сприяє уніфікації процедур між державами-учасницями та підсилює здатність держав протидіяти транскордонній злочинній діяльності [1; 2].

Міжнародне співробітництво держав у сфері забезпечення виконання майнових покарань ґрунтується на розгалуженій системі універсальних і регіональних правових актів, які визначають правові механізми взаємодії держав у боротьбі зі злочинністю, пов'язаною з незаконним отриманням майнових вигод.

До універсальних міжнародно-правових актів, що мають фундаментальне значення для формування сучасної системи протидії економічній і транснаціональній злочинності, належить Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої

*Кравчук П. Ю. Правова основа міжнародного співробітництва
щодо забезпечення майнових покарань під час кримінального провадження*

злочинності 2000 року. Цей документ передбачає можливість конфіскації доходів від злочинної діяльності, а також встановлює механізми міжнародної взаємодії держав щодо виявлення, арешту та вилучення таких активів. Особливе значення має закріплений у Конвенції принцип міжнародної правової допомоги, який передбачає обмін інформацією, виконання процесуальних дій на запит іншої держави та сприяння у виконанні судових рішень.

Важливим міжнародно-правовим інструментом є також Конвенція ООН проти корупції 2003 року, яка вперше на універсальному рівні закріпила концепцію повернення активів як одного із ключових механізмів боротьби з корупційними злочинами. У положеннях цього документа визначено правові підстави для виявлення, заморожування, арешту та конфіскації доходів, отриманих у результаті корупційних правопорушень, а також встановлено обов'язок держав сприяти поверненню незаконно виведених активів до держави їхнього походження.

На регіональному рівні важливу роль у формуванні правової основи міжнародного співробітництва відіграють акти Ради Європи. Зокрема, Варшавська конвенція Ради Європи 2005 року, про яку вже зазначалося вище, значно розширила механізми взаємодії держав у сфері боротьби з відмиванням доходів і конфіскації активів. Документ передбачає створення ефективних процедур розшуку, арешту та конфіскації майна, отриманого злочинним шляхом, а також встановлює вимоги до координації діяльності компетентних органів держав-учасниць.

Важливе значення для формування міжнародних стандартів у сфері конфіскації активів мають рекомендації Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF). Ці рекомендації містять комплекс міжнародно визнаних стандартів, спрямованих на запобігання легалізації злочинних доходів, фінансуванню тероризму та забезпечення ефективного механізму конфіскації незаконно отриманих активів. Зокрема, вони передбачають потребу в запровадженні державами ефективних процедур ідентифікації, заморожування та конфіскації майна, пов'язаного зі злочинною діяльністю.

Отже, міжнародно-правова база у сфері забезпечення майнових покарань має багаторівневий характер і охоплює як універсальні міжнародні договори, так і регіональні нормативні акти, які формують правову основу для ефективної взаємодії держав у боротьбі з економічною та транснаціональною злочинністю.

Національно-правове регулювання виконання майнових покарань в Україні формується нормами кримінального, кримінального процесуального та спеціального законодавства, що регламентують порядок застосування штрафу, конфіскації майна, спеціальної конфіскації та інших майнових обмежень.

Кримінальний кодекс України визначає конфіскацію майна як один із видів покарання, що полягає в примусовому безоплатному вилученні у власність держави всього або частини майна засудженого. Крім того, законодавство передбачає застосування спеціальної конфіскації, яка може бути застосована до майна, отриманого внаслідок вчинення кримінального правопорушення або використаного для його вчинення.

Процесуальні аспекти забезпечення майнових покарань регулюються положеннями Кримінального процесуального кодексу України, який передбачає застосування таких

процесуальних заходів, як арешт майна, тимчасове вилучення речей і документів, а також інші інструменти, спрямовані на забезпечення можливості подальшої конфіскації або відшкодування завданої шкоди.

Особливе значення для реалізації міжнародних стандартів у цій сфері має законодавство України у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Відповідні норми встановлюють механізми фінансового моніторингу, спрямовані на виявлення підозрілих фінансових операцій, що можуть бути пов'язані з відмиванням доходів або фінансуванням тероризму.

Отже, національне законодавство України загалом відповідає основним міжнародним стандартам у сфері забезпечення майнових покарань, проте потребує подальшого вдосконалення з урахуванням практики застосування міжнародних правових механізмів і потреби в підвищенні ефективності міжнародного співробітництва в боротьбі з транснаціональною злочинністю.

Національне законодавство України також містить норми, що закріплюють порядок міжнародного співробітництва в кримінальному провадженні, включно із забезпеченням майнових покарань. Так, Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» встановлює, що міжнародне співробітництво у сфері запобігання відмиванню коштів та виконання судових рішень щодо конфіскації доходів здійснюється через Міністерство юстиції України та Офіс Генерального прокурора України відповідно до міжнародних договорів, до яких приєдналася Україна [2].

Ці положення забезпечують правову основу для реалізації норм міжнародного права в національній практиці, але науковці зазначають, що на етапі імплементації виникають складнощі, пов'язані з неоднорідністю правових підходів, відмінностями в стандартах доказування та процедурними бар'єрами в обміні інформацією між державами. Саме через такі виклики міжнародні акти та національні законодавчі норми повинні містити чіткі механізми взаємної правової допомоги, включно із процедурою арешту активів, їх перевіркою та конфіскацією задля забезпечення ефективності майнових покарань.

Це наукове дослідження зосереджено на процесуальному забезпеченні майнових покарань у кримінальному провадженні та визначає, що успішне застосування міжнародних правових інструментів значною мірою залежить від узгодженості міжнародних стандартів із внутрішньою практикою кримінальних процесуальних норм. Вказується на потребу в посиленні правових механізмів для арешту активів на міжнародному рівні та підвищенні ефективності процедур співпраці між правоохоронними структурами різних держав, що особливо актуально в умовах глобальних економічних злочинів і транснаціональних схем відмивання коштів [3, с. 275].

Крім того, міжнародні стандарти, зокрема Рекомендації FATF щодо конфіскації майна, передбачають заходи для конфіскації майна, одержаного злочинним шляхом, включно з правом законодавства застосовувати конфіскацію навіть без винесення обвинувального вироку у випадках відмивання доходів чи фінансування тероризму, що

повинно бути гармонізовано з національними правовими системами для уникнення юридичних колізій [4, пп. 9–12].

Надійність міжнародно-правових механізмів також значною мірою залежить від здатності держав своєчасно реагувати на запити про міжнародну правову допомогу в кримінальних провадженнях, що охоплює обмін доказами, арешт активів та їх подальшу передачу відповідно до укладених договорів. Практика показує, що чіткі, передбачувані та ефективні процедури міжнародного співробітництва сприяють більш оперативному виконанню судових рішень про майнові покарання, що зі свого боку сприяє посиленню протидії економічній злочинності [5, с. 171].

Українські науковці також звертають увагу на важливість адаптації національного законодавства до вимог міжнародних стандартів і узгодження його з відповідними багатосторонніми угодами для забезпечення повної реалізації міжнародного співробітництва. Наприклад, положення кримінального процесуального законодавства повинні містити чіткі норми щодо порядку звернення про міжнародну правову допомогу, розгляду таких звернень, арешту активів і виконання рішень судів іншої держави. Така гармонізація сприятиме підвищенню рівня ефективності майнових покарань у кримінальному провадженні, що відповідає сучасним викликам у сфері міжнародної кримінальної юстиції та забезпечення верховенства права. Тобто процес удосконалення правових механізмів міжнародного співробітництва в частині майнових покарань має ґрунтуватись на системному поєднанні міжнародних правових актів, національного законодавства та практичних процедур, що забезпечать реальну ефективність виконання судових рішень у транскордонних кримінальних провадженнях.

Висновки. Проведене дослідження дає змогу зробити висновок, що правова основа міжнародного співробітництва у сфері забезпечення виконання майнових покарань формується під впливом значної кількості міжнародних договорів і регіональних правових актів, які встановлюють загальні стандарти взаємодії держав у боротьбі з економічною та транснаціональною злочинністю.

Водночас ефективність реалізації відповідних правових механізмів значною мірою залежить від узгодженості положень міжнародного та національного законодавства, а також від належного рівня інституційної взаємодії між компетентними органами різних держав.

Національне законодавство України загалом відповідає основним міжнародним стандартам у сфері забезпечення виконання майнових покарань, однак потребує подальшого вдосконалення з урахуванням сучасних викликів, пов'язаних із розвитком транснаціональної економічної злочинності та використанням нових фінансових інструментів для легалізації незаконних доходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism (Warsaw Convention) / Council of Europe. 2005. URL : https://en.wikipedia.org/wiki/2005_Warsaw_Convention

2. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення : Закон України від 06.12.2019 № 361-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/go/1700-18/en/ed20170101>

3. Кравчук П. Ю. Процесуальне забезпечення майнових покарань під час кримінального провадження. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія ПРАВО. 2025. Випуск 90 : частина 4. С. 273–277.

4. Міжнародні стандарти. Рекомендації FATF щодо конфіскації активів. Прийнято MONEYVAL на 46 Пленарному засіданні (Страсбург, 8–12 грудня 2014), востаннє переглянуто на 55 Пленарному засіданні (Страсбург, 5–7 грудня 2017). URL : <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/books/5%20round%20FATF.pdf>

5. Нуруллаєв І. С. Правове регулювання міжнародного співробітництва держав у боротьбі зі злочинністю з метою виконання вироків в частині конфіскації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 2. С. 169–173.

Дата надходження 25.05.2026

Дата прийняття після рецензування 26.06.2026

Дата рекомендації 27.08.2026

Дата публікації 30.09.2026